

TÜRKİYE-SUUDI ARABİSTAN İLİŞKİLERİNDEKİ DÖNÜŞÜMÜN ANATOMİSİ

“Ortadoğu’da 2021 yılının başından itibaren Körfez-merkezli ortaya çıkan normalleşme faaliyetlerinin bir diğer halkası da Türkiye-Suudi Arabistan ilişkileri oluşturmaktadır. İki ülke ilişkileri Arap halk hareketlerine yönelik olarak farklı bölgesel politikaların izlenmesi dolayısıyla uyuşmazlık göstermiş ve ardından gergin siyasi ilişkiler 2016-2017 döneminden itibaren en üst seviyede siyasi söylemleri dahi etkilemişti.

”

DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCİ

Başkan Yardımcısı **ORSAM**

2

8-29 Nisan 2022 tarihlerinde beraberindeki geniş heyet ile birlikte Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, yaklaşık 4.5 yılın ardından Suudi Arabistan'a bir ziyaret gerçekleştirdi. Cumhurbaşkanı'nın Suudi Arabistan ziyareti, Ankara-Riyad hattında devam eden siyasi anlaşmazlıkların, uyuşmazlıkların ve gerginliklerin yerini iş birliği ve anlayış olgularına bırakacağı bir dönemi de beraberinde getirebilir. Bir süredir devam eden sürecin son halkası olan bu gelişme

birçokları için sürpriz olmazken, Türkiye'nin bölge siyasetindeki merkezî konumunu ortaya koyan siyasi bir manevra olarak değerlendirilebilir. Nitekim Ankara, bölgesel aktörlerle ilişkileri normalleştirerek, bölgesel sorunlara yerel çözümler bulmayı öncelemek ve bölgenin ekonomik ve siyasi entegrasyon potansiyeline katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

TÜRKİYE VE SUUDİ ARABİSTAN DIŞ POLİTİKASINDA FARKLI DÖNEM

Ortadoğu'da 2021 yılının başından itibaren Körfez-merkezli ortaya çıkan normalleşme faaliyetlerinin

bir diğer halkasını da Türkiye-Suudi Arabistan ilişkileri oluşturmaktadır. İki ülke ilişkileri Arap halk hareketlerine yönelik olarak farklı bölgesel politikaların izlenmesi dolayısıyla uyuşmazlık göstermiş ve ardından gergin siyasi ilişkiler 2016-2017 döneminden itibaren en üst seviyede siyasi söylemleri dahi etkilemişti. 2017 yılında meydana gelen Körfez krizi, 2018 yılında yaşanan Kaşıkçı krizi ve 2019-2020 dönemlerinde ülkelerin çatışma bölgelerindeki faaliyetlerinin birbirine ters düşmesi ikili ilişkilerdeki gerginliği artıran noktalar olmuştu. 2021 yılı itibarıyla Ortadoğu devletler sisteminde siyasi ve askerî uyuşmazlık nok-

olarının, yerini ülkeler arasında iş birliği iklimine bıraktığı bir döneme girildi. Türk dış politikasında Suriye'deki terör hedeflerine ulusal güvenliğin temini, sınır güvenliğinin sağlanması ve insani ihtiyaçların karşılanması amacıyla gerçekleştirilen meşru askerî operasyonlar, bölgede Türkiye'nin dış politikasını sadece siyasi söylemlerle değil, askerî unsurların desteğiyle de inşa edeceğini gösterdi. Bunun yanında Türkiye'nin, yakın çevresini oluşturan Kuzey Irak'ta, Libya'da, Doğu Akdeniz'de Dağlık-Karabağ Savaşı'nda dış politikasını askerî unsurlarla desteklemesi de, bölge ülkelerinin Türkiye ile ilişkilerini tekrar değerlendirmelerini beraberinde getirdi. Bu çerçevede Türkiye, 2020 döneminin sonu 2021 yılının başından itibaren, Mısır ve Suudi Arabistan ile belirli düzeyde ilişkiler kurmaya başlarken, bunu Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile de söylemsel düzeyde temaslar takip etti. Ardından, BAE ile ilişkiler en üst düzeyde Abu Dabi Veliaht Prensi Muhammed bin Zayid'in Türkiye ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın BAE ziyaretleri ile tekrardan kuruldu. Bunun yanında, Türk dış politikasında sadece Ortadoğu ülkeleri ile ilgili değil, ABD, Fransa, Yunanistan ve Ermenistan gibi ülkelerle ilişkilerde de bir yumuşama ve normalleşme sürecine girilirken, Ankara bir anlamda dış politikada nitelikli bir revizyon hayata geçirmeye başladı.

Suudi Arabistan dış politikasında ise 2021 yılı itibarıyla temelde ABD'de Joe Biden yönetiminin göreve gelmesi, çatışma bölgelerinde Riyad'ın askerî operasyonların mali yükünü yüklenmek istememesi, BAE ile girilen ekono-

mik nüfuz mücadelesi ve ülke çapında gerçekleştirilecek olan megaprojelere gereken finansmanın sağlanması adına değişiklikler meydana geldi. Suudi Arabistan bu minvalde, Katar ile ambargonun sonlandırılması ve İran ile görüşmelere başlanmasının yanında, Türkiye ile temaslar kurmaya ve Kuveyt, Umman, Bahreyn gibi diğer Körfez ülkeleri ile de siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik temaslarını artırma yoluna gitti. Bu çerçevede, ABD'nin bölgeye yönelik güvenlik taahhütlerini gerçekleştirmedeki isteksizliği ve Biden yönetiminin özellikle Veliaht Prens Muhammed bin Selman ile görüşmeme konusunda direten tutumu, Suudi Arabistan'ı dış politikasında yeni bölgesel ortaklar aramaya itti.

KAŞIKÇI MESELESİ

Bu çerçevede iki ülke ilişkilerindeki en kritik konulardan birisi Kaşıkçı kriziydi. 2018 yılında meydana gelen Kaşıkçı krizi, Türkiye ve Suudi Arabistan arasında siyasi, diplomatik ve bir medya krizini beraberinde getirmişti. Türkiye, krizin başından itibaren gerek ulusal hukuki süreçleri işletmiş ve gerekse Birleşmiş Milletler (BM) gibi uluslararası kuruluşlar ile de krizin adaletli bir şekilde çözülebilmesi için gösterilen çabaları desteklemişti. Bunun yanında Kaşıkçı krizine yönelik olarak uluslararası alanda BM'nin yanında ciddi sorumlulukların alınmadığı ve meseleyi Türkiye'nin sorumlusuzluğu ve güvensizliği şeklinde lanse eden eğilimlerin karşısında Türkiye, Suudi Arabistan ile ilişkilerinde gerginliği de göze alarak meseleyi çözüme kavuşturmak için

adımlar attı. Türkiye'de görülen dava sonucunda yaklaşık 4 yılın ardından, sanıkların Türkiye'de olmaması ve bu sebeple yargılanamıyorlar olmaları ve bunun yanında Suudi Arabistan'da konuyla ilgili tamamen ayrı bir davanın açılmış ve sonuçlanmış olması, Türkiye'nin elini zorlaştıran etkenler oldu. Bu çerçevede, davanın hukuki olarak sonuçlanmasına olanağın bulunmadığı görüşüyle birlikte Türk yargı makamları davanın Suudi Arabistan'a intikaline karar verdiler. Dolayısıyla bu gelişmeyle birlikte, Türkiye ve Suudi Arabistan arasında ilk elde siyasi ardından hukuki bir soruna dönüşmüş mesele de çözümlenmiş oldu.

“

ABD'nin bölgeye yönelik güvenlik taahhütlerini gerçekleştirmedeki isteksizliği ve Biden yönetiminin özellikle Veliaht Prens Muhammed bin Selman ile görüşmeme konusunda direten tutumu, Suudi Arabistan'ı dış politikasında yeni bölgesel ortaklar aramaya itti.

”

NORMALLEŞME SÜRECİ VE GELECEĞİ

Bütün bu gelişmelerle birlikte, Türkiye ve Suudi Arabistan'ın ilişkilerin normalleştirilmesine gidilen süreçte Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Kral Selman bin Abdülaziz el-Suud'un iki ülke arasındaki diyalog kapılarını açık tutma politikası etkili olmuştur. Bu çerçevede, 2020 yılında bölgesel normalleşme eğilimi çerçevesinde uzun bir sürenin ardından Türkiye ve Suudi Ara-

bistan arasında Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ve Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Nijer'de İslam İşbirliği Teşkilatının 47. Dışişleri Bakanları toplantısında ayrı bir görüşme gerçekleştirdiler. Mayıs 2021'de Riyad'a bir ziyaret gerçekleştiren Mevlüt Çavuşoğlu, Temmuz 2021'de Faysal bin Farhan ile Özbekistan'da düzenlenen bir toplantı vesilesiyle bir araya gelmişti. İki ülke ilişkilerinin dışişleri bakanları düzeyinde normalleşme girişimleri aynı zamanda bölgesel gelişmeler vesilesiyle de hızlandı.

Türkiye'nin Katar ile hâlihazırda güçlü siyasi, sosyal, ekonomik ve askerî ilişkileri ve BAE ile tekrar yüksek düzeyde kurmuş olduğu ilişkiler, Körfez içerisindeki konumunu tekrar güçlendirmek amacındaki Suudi Arabistan'ı Türkiye ile bir diyalog zemini oluşturmaya zorlamıştır. Bu sayede Riyad, komşularının Türkiye ile gelişen ilişkileri karşısında bir adım atarak bu sürecin parçası olmayı amaçlamıştır. Nitekim nisan ayında gerçekleştirilen üst düzey ziyaretle de birlikte, Cumhurbaşkanı Erdoğan gerek Kral Selman ve gerekse de Veliaht Prens Muhammed bin Sel-

man ile görüşmeler gerçekleştirmiştir.

“

İki ülke ilişkilerinin uzun bir dönem süren gerginliklerin ardından tekrar normalleşmesi gerek ikili ilişkilerdeki sorunların diyalog iklimiyle çözülmesini gerekse de bölgesel gelişmelerin takibini gerektirecektir.

”

Gelinen normalleşme aşamasında her iki ülkenin de çeşitli kazanımlarının olduğu görülmektedir. İlk elde normalleşme, Türkiye'nin ve Suudi Arabistan'ın iki bölge ülkesi olarak birbirlerinin potansiyellerini tekrar tanımalarını sağlayacaktır. İkinci olarak, Hazine ve Maliye Bakanı Nureddin Nebati ve Maliye Bakanı Muhammed el-Cedan'ın görüşmesinde de vurgulandığı üzere, ikili ilişkilerde ekonomi, ticaret yatırım konuları gündem maddelerini oluşturacaktır. Üçüncü olarak, Türkiye ve Suudi Arabistan arasında, Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin ardından ortaya çıkan enerji ve savunma sanayisi gibi stratejik sektörlerde iş birliğinin yolu açılmış

olacaktır. İki ülkenin ticaretinde ithalat ve ihracat dengesinin sağlanması, küresel ekonomideki sıkışmışlık ortamında her iki ülkeye de fayda sağlayacaktır. Bunun yanında Suudi Arabistan'ın Türkiye'ye gerçekleştirebileceği farklı sektör yatırımları da iki ülke ilişkilerinde yaşanan normalleşmenin dönemsel bir olgu olmadığı anlayışını perçinleyecektir. Aynı zamanda iki ülkenin de dâhil olduğu yeni bölgesel enerji koridorları, Doğu Akdeniz'de iş birliği ve savunma sanayisi sektörlerinde karşılıklı sağlanabilecek destekler iki ülke ilişkilerini geliştirmesi muhtemel alanlar olarak öne çıkmaktadır.

İki ülke ilişkilerinin uzun bir dönem süren gerginliklerin ardından tekrardan normalleşmesi gerek ikili ilişkilerdeki sorunların diyalog iklimiyle çözülmesini gerekse de bölgesel gelişmelerin takibini gerektirecektir. Bu çerçevede ilk etapta ekonomi, ticaret ve yatırım konularına değinilmesi ve bu minvalde somut gelişmelerin meydana gelmesi iki ülkenin kurmuş olduğu normalleşme eğilimini güçlendirebilir. Bunun yanında, normalleşmeyi daha sağlam hâle getirebilecek bir diğer gelişme ise Suudi Arabistan'dan Türkiye'ye en üst düzeyde bir ziyaretin sağlanması olacaktır. Sonuç olarak diğer normalleşme ilişkilerinde görüldüğü üzere bölgede liderler tarafından yürütülen diplomasi, aynı zamanda bürokrasinin, yarı resmî kuruluşların, özel kuruluşların ve iki ülke arasındaki ticaret, sosyal faaliyet, kültürel faaliyet gibi konuların güçlenmesini ve yoğunlaşmasını sağlayabilecek temel etkindir. ■